

Vatten.

”Klimatförändring inte enda orsak till översvämningarna”

Översvämningar lyfts ofta som klimatfrågor eller som behov av skydd mot extrema väderhändelser. Då glöms andra viktiga orsaker bort, som hur vi använder marken och utvecklar bebyggelse. Tyvärr finns stora problem med styrningen av vattenhanteringen i dag, som bidrar till att skapa problem i stället för att förebygga dem, skriver **åtta vattenexperter**.

DN
DEBATT
180330

Regeringens nya förslag till nationell klimatanpassningsstrategi som lämnats som proposition till riksdagen den 8 mars

i år tar fasta på den gällande ordningen i svensk styrning av vattenhantering – vilken vi anser bidrar till att skapa mer översvämningar och brist på vatten i ett framtida samhälle. Här pekar vi på tre problem med den gällande ordningen och tre förslag som vi tycker bör tas itu med snarast.

Översvämningar och brist på vatten kommer att bli vanligare och mer intensiva i framtiden. Under 2018 har vi sett hur vattnet står högt på många platser i Sverige. Översvämning i sjöar och vattendrag samt extrema skyfall över städer har orsakat stora skador, kostnader, risker för människor och strömlösa hushåll och trafikchaos de senaste åren, till exempel i Malmö och Kristinehamn 2014, Hallsberg 2015, samt Bjuv och Åstorp 2016. Dessutom, har svenska myndigheter två år i rad, 2016 och 2017, varnat för extremt låga grundvattennivåer och torka i stora delar av Sverige. Men tyvärr finns stora problem med styrningen av vattenhanteringen i Sverige i dag, som bidrar till att skapa problem i stället för att förebygga dem. Speciellt tre frågor anser vi väldigt viktiga att ta itu med snarast:

1 Översvämningar lyfts ofta som klimatfrågor eller extrema väderhändelser som man ska skydda sig mot, men då glöms andra viktiga orsaker till de ökande flödena och skadorna lätt bort. Det förstärks av att MSB – Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, med räddningstjänst som arbetsfokus, är ansvarig på nationell nivå.

I stället är viktiga orsaker hur vi använder marken och utvecklar bebyggelse, en fråga som hör hemma inom landskaps- och stadsplanering. Långsamma förändringar i landskapet: urbanisering, dränering av våtmarker, sänkningar av sjöar och uträkning av vattendrag, har sedan 1800-talet gett människor ett bättre liv; någonstans att bo och ett produktivt jord- och skogsbruk, men det har också skapat snabbare transport av vatten i landskapet och hårdgjorda ytor som hindrar vattnet från att rinna ner i marken, vilket leder till ökad avrinning och samtidigt också kan skapa brist på vatten. När urbanisering dessutom sker i låglänta områden, kommer översvämningar som ett brev på posten.

Översvämningar och brist på vatten kommer att bli vanligare och mer intensiva i framtiden, skriver artikelförfattarna. Bilden från översvämningen i Hallsberg 2015.

Foto: Kicki Nilsson/TT

2 Planering för att möta översvämning ligger inom kommunens ansvar, fastän vattnet rinner i avrinningsområden som ofta går över flera kommuner. De måste då söka sina egna lokala lösningar, vilket går emot internationellt etablerade principer om integrerad vattenhantering, något som Sverige ironiskt nog satsat stort på inom vattenkvalitet och utvecklings-samarbete.

Regionala styrmedel och finansiering för att koordinera åtgärder över flera olika kommuner saknas. Dessutom bidrar synen på översvämningar som extrema händelser till fokus på lösningar som kontrollerar och stänger ute vatten, till exempel vallar, och mindre på sociala, ekonomiska och ekosystem-orienterade åtgärder. Resultatet blir att lokala och ”hårda” lösningar dominerar, vilket i längden kan bidra till sårbarhet och paradoxalt nog mer översvämningar.

3 Kommuner lämnas ensamma i viktiga beslut om mål och normer i anpassningen, utan att den nationella nivån tar ett styrande och samordnande ansvar. Bristen på nationella krav och regleringar gör att kommunerna inte kan tvinga någon att göra klimatåtgärder på privat mark och innebär även många andra hinder för hållbar utveckling.

Bristen på samordning av olika nationella aktörer tar också resurser på lokal nivå där mycket arbete i stället måste dupliceras. Många av remissvaren på utredningen inför propositionen nämner också detta. Resultatet blir ett ”organiserat oansvar” där alltför mycket beror på lokala individer för att driva frågor framåt, och att klimatanpassning inte genomsyrar hela kommunens arbete.

Vi föreslår i stället:

1 Utveckla former för djupare samverkan mellan offentliga parter i klimatanpassning, stad- och landskaps-

planering, vattenresurs- och översvämningshantering för att angripa orsaken till ökande trender i extrema vatten och skador för att skapa synergier. Genom att komplettera ”hårda” åtgärder kan man i många fall kombinera mål för riskhantering, vattenkvalitet och miljö, rekreation, kulturlandskap och turism med mera.

Till exempel fördröjning av dagvatten är också bra för vattenkvaliteten, och minskar flödena till omgivande landskap vilket gynnar bland annat jordbruket. I sin tur kan jord- och skogsbruk komma att spela en viktigare roll i framtidens vattenhushållning. För att åstadkomma detta behövs det nya former för ansvar och finansieringsmodeller för att styra översvämningshantering över kommungränserna (i avrinningsområden). Detta sker redan i Sverige för vattenkvalitet under EUs Vattendirektiv och är i linje med en planerad harmonisering med EUs Översvämningdirektiv.

2 Vattnet måste beredas mer plats i landskapet och staden genom att införa naturbaserade innovativa principer, men det krävs mer regelverk, rekommendationer, kapacitet och finansiering. Svenskt Vatten har redan utarbetat principer för hantering av vattenflöden, och det finns mer att hämta från föregångsländer.

Erfarenheter från till exempel Nederländerna visar att fokus på lokal kontroll av vattenflöden i längden når en gräns där man i stället skapar mer översvämning. I stället måste vi åter skapa mer ”tröga” system som samlar och fördröjer vattnet, och på olika sätt ha beredskap för oförutsedda flöden. Vi behöver en systematisk översikt av alla typer av åtgärder som finns för att skapa ”blågröna städer”, hur vi ska bekosta dem, samt vilken kunskap och medvetenhet nyckelpersoner och alla andra bör ha.

3 Inför en starkare styrning och samverkan på nationell nivå för att stödja kommunerna i arbetet med vattenfrågor och hantera riksintressen.

Det kan vara i form av ett reglerat nära samarbete mellan nyckelaktörer eller en helt ny samordnande organisation med ett starkt mandat som skulle kunna skapa en bättre koordinering, ansvarsfördelning och stödfinansiering där risker är särskilt stora eller kostnader särskilt omfattande.

En sådan skulle också kunna utveckla principer för vattenhantering som kan gälla som krav, riktlinjer eller bara stöd vid olika avvägningar för att möta en osäker framtid för alla olika lokala aktörer. Vi välkomnar att Boverket föreslås en viktigare och tydligare roll i den nya propositionen. Samtidigt behövs mer kapacitet genom bland annat utökad samverkan under en klar vision, där vi anser att propositionens förslag på bland annat nationellt råd, inte är tillräckliga.

Sverige är en aktiv röst i internationell forskning och policy inom integrerad vattenhantering och styrning sedan flera decennier. Nu är det hög tid att omsätta den kunskapen i praktiken och skapa en politisk vilja att genomföra reformer på hemmaplan. Nu ger klimatanpassningsutredningen en förnyad anledning att lyfta blicken och reformera svensk vattenhantering utifrån etablerad kunskap och med stöd av existerande svensk och internationell expertis.

Henrik Aspegren, vice förbundsdirektör, VA-Syd, adjungerad professor, Institutionen för Kemiteknik, LTH, Lunds Universitet

Lena Blom, strateg, Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad, adjungerad professor, Vatten, Miljö, Teknik, Chalmers

Emily Boyd, Director, professor vid Lund University Centre for Sustainability Studies (LUCSUS)

Gunilla Brattberg, PhD fd programme director SEI och fd teknisk direktör och vice vd Stockholm Vatten, ledamot Kungl. Skogs och Lantbruksakademien (KSLA)

Åse Johannessen, postdoktor, Riskhantering och Samhällssäkerhet, LTH, Lunds Universitet, SEI Associate

Dick Karlsson, specialist, Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad

Rolf Larsson, universitetslektor i Teknisk vattenresurslära, LTH, Lunds Universitet

Christine Wamsler, professor, Lund University Centre for Sustainability Studies (LUCSUS)

Vattnet måste beredas mer plats i landskapet och staden.